

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

МАТВІЙЧУК ТЕТЯНА ФАРТІВНА

УДК 371.13:37.037(043.3)

**ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівському науково-практичному центрі Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, м. Львів.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Степанченко Наталія Іванівна, Львівський державний університет фізичної культури, кафедра педагогіки і психології, доцент, м. Львів.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Карпюк Роман Петрович, Академія рекреаційних технологій і права, ректор, м. Луцьк;

кандидат педагогічних наук, доцент
Максимчук Борис Анатолійович, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра фізичного виховання, доцент, м. Вінниця

Захист відбудеться «26» березня 2015 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корп. 2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (вул. Острозького, 32 м. Вінниця, 21100).

Автореферат розісланий «25» лютого 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і ступінь дослідженості проблеми. Підвищення ефективності підготовки педагогічних працівників, які мають володіти високим рівнем кваліфікації та займати активну позицію в своїй професійній діяльності, відповідно до положень Болонської конвенції, є одним зі стратегічних завдань освітньої політики України та основною метою ВНЗ галузі фізичної культури і спорту (ФКіС). У модернізації вітчизняної загальноосвітньої школи важлива роль належить вчителю фізичної культури, який підготовлений до реалізації професійних функцій, розуміє закономірності фізичного розвитку учнів, здатний педагогічно мислити, планувати й аналізувати освітній процес, успішно розв'язувати проблеми, що виникають у фізичному вихованні молоді. Кваліфікованість і педагогічна майстерність вчителя фізичної культури виявляється в якісних характеристиках: спрямованості, компетентності, рівні володіння професійно-педагогічними операціями. Вони мають формуватися вже в процесі навчання у ВНЗ, що передбачає професійне становлення, розвиток загальної та педагогічної культури, виховання особистісних і професійно значущих якостей.

Концептуальні положення щодо професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту викладені в державних нормативних документах: Законах України «Про освіту» і «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, положеннях «Про державний вищий навчальний заклад», «Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах», «Про організацію виробничої і педагогічної практики», а також основних програмних документах галузі фізичного виховання: Законі України «Про фізичну культуру і спорт», Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту, Указах Президента України «Про державну підтримку розвитку фізичної культури і спорту в Україні» та «Про додаткові заходи щодо державної підтримки розвитку фізичної культури і спорту в Україні», Цільовій комплексній програмі «Фізичне виховання – здоров'я нації».

Питання професійного розвитку майбутніх учителів, формування їхньої особистості розглядали І. Ісаєв, В. Кремень, Н. Кузьміна, О. Пехота, С. Сисоєва, Є. Шиянов, О. Щербаков, О. Шестоपालюк та ін. Різні аспекти педагогічної майстерності висвітлені у працях Ю. Азарова, А. Астахова, Ф. Гоноболіна, І. Зязюна, О. Лавріненка, А. Макаренка, К. Романової, Л. Рувинського, В. Семиченко, В. Серікова, В. Сластьоніна, В. Сухомлинського, Н. Тарасевич, Г. Хозяїнова та ін. Проблему професійного становлення фахівців фізичного виховання і спорту досліджували М. Віленський, О. Конєєва, М. Прохорова, Л. Сущенко та ін. Розвиток фахівця цього профілю визначається, з одного боку, елементами структури особистості, з іншого – знаннями, вміннями, навичками, необхідними для творчого розв'язання педагогічних завдань фізичного виховання молоді. Головною метою системи фізичного виховання науковців вважають формування цілісної особистості, що передбачає активний вплив не лише на фізичний потенціал, а й на свідомість, психіку та інтелект, сприяє формуванню стійкої позитивної мотивації, ціннісних орієнтацій, інтересів і потреб у руховій активності та здоровому способі життя (О. Дубогай, Т. Круцевич, Н. Москаленко, Н. Пангелова). Важливе місце в підготовці фахівців фізичного виховання і спорту займають психолого-педагогічні дисципліни (К. Ваганова, Н. Пфейфер), від яких залежить вироблення здатності випускників ефективно застосовувати форми і методи роботи з учнями, креативно мислити, самостійно продукувати нові знання. Про-

блеми професійної підготовки вчителів фізичної культури і тренерів у вищій освіті розробляли М. Воробйов, Л. Матвєєв, О. Тимошенко, О. Шабаліна, Б. Шиян та ін. Науковці підкреслюють високу ефективність сучасних методів навчання в галузі фізкультурної освіти (С. Неверкович, Н. Степанченко), водночас їх застосування висвітлено недостатньо. Попри педагогічну спрямованість ВНЗ галузі ФКіС, чинна система підготовки не забезпечує випускникам рівня педагогічної майстерності, що відповідає соціальному запиту, а проблема формування педагогічної майстерності студентів (В. Огульчанський, В. Папуча) залишається малодослідженою.

Вивчення практики навчання вчителів фізичної культури виявило низку проблем в їхній підготовці, зумовлених суперечностями між:

- об'єктивними потребами суспільства, прагненням майбутнього вчителя досягти належного рівня педагогічної майстерності та недостатньо ефективною організацією професійної підготовки вчителів фізичної культури;
- сучасними вимогами освітньої галузі до рівня компетентності вчителів фізичної культури і низьким рівнем застосування новітніх педагогічних технологій на етапі їхньої професійної підготовки у ВНЗ;
- потребою формування педагогічної майстерності відповідно до сучасної парадигми освіти і концепцій педагогічної освіти та недосконалим навчально-методичним забезпеченням процесу вивчення педагогічних дисциплін у ВНЗ галузі ФКіС.

Необхідність вирішення цих суперечностей потребує переосмислення цільових настанов професійної підготовки студентів відповідно до сучасних уявлень про професійну діяльність учителів фізкультури та їхніх соціальних функцій. Отже *актуальність дослідження* спричинена:

- невідповідністю змісту, форм і методів підготовки вчителів фізичної культури до вимог сьогодення щодо формування активної особистості, здатної забезпечувати ефективне функціонування національної системи фізичного виховання;
- об'єктивною потребою оптимізації навчально-виховного процесу у ВНЗ галузі ФКіС, упровадження сучасних методик і технологій навчання в підготовку фахівців;
- необхідністю теоретико-методологічного та методичного обґрунтування процесу інтенсифікації вивчення психолого-педагогічних дисциплін з метою формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури.

Ураховуючи рівень розробленості проблеми, її актуальність і соціальну значимість, визначено тему нашого дослідження: *«Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання у процесі професійної підготовки»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Львівського науково-практичного центру Інституту професійно-технічної освіти НАПН України з теми «Формування професійних якостей майбутніх кваліфікованих робітників в умовах техніко-технологічних змін» (РК № 0113U001274) і теми 1.5 «Методологічні та нормативно-правові засади організації фізкультурної освіти та кадрового забезпечення у сфері фізичної культури і спорту» (РК № 0111U001717) Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту. Тема дисертації затверджена вченою радою Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України (протокол № 9 від 19.11.2013 р.) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 2 від 25.02.2014 р.).

Мета дослідження – полягає у визначенні, обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури в процесі професійної підготовки.

Об’єкт дослідження – професійна підготовка бакалаврів фізичного виховання і спорту, вчителів фізичної культури у ВНЗ галузі ФКіС.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури в процесі професійної підготовки.

Гіпотеза дослідження: ефективність формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки підвищиться, якщо будуть реалізовані педагогічні умови (удосконалення психолого-педагогічної підготовки студентів шляхом інтегрування всіх її компонентів; системне врахування принципів формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури; застосування комплексу інноваційних технологій у підготовці студентів напряму «Фізичне виховання»; організація розвивального освітнього середовища ВНЗ галузі ФКіС) і застосована методика формування педагогічної майстерності студентів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін у ВНЗ галузі ФКіС.

Завдання дослідження:

1. Визначити концептуальні засади, зміст і структуру поняття «педагогічна майстерність» у теорії і практиці вищої педагогічної освіти.
2. Розкрити особливості формування педагогічної майстерності вчителів фізичної культури.
3. Обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури.
4. Розробити й апробувати модель формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури.
5. Розробити та визначити ефективність методики формування педагогічної майстерності студентів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін у ВНЗ галузі ФКіС.

На різних етапах роботи використано комплекс **методів дослідження**, адекватних поставленим завданням: *теоретичні* – вивчення й аналіз сучасних психолого-педагогічних і методичних положень про зміст професійної освіти та навчально-виховний процес, що дало змогу систематизувати, порівняти, уточнити зміст основних понять проблеми дослідження; аналіз результатів навчально-виховного процесу; проектування змісту, форм і методів педагогічної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту; *емпіричні* – спостереження за діяльністю студентів, бесіди, анкетування та самооцінювання для визначення рівня сформованості педагогічних умінь і виявлення потреби розвитку складових педагогічної майстерності у студентів; тестування, експертне оцінювання для визначення теоретичної та методичної підготовленості студентів; логіко-педагогічний аналіз змісту педагогічних дисциплін і педагогічне моделювання задля вивчення закономірностей розвитку освітнього процесу з допомогою формалізованої схеми; констатувальний і формувальний етапи педагогічного експерименту з метою виявлення ефективності розробленої методики; методи математичної статистики для опрацювання одержаних результатів.

Експериментальною базою дослідження були Львівський державний університет фізичної культури, Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка, Рівненський державний гуманітарний університет, Херсонський державний університет.

Теоретико-методологічною основою дослідження є теоретичні роботи з проблем: філософії освіти та методології дидактичних досліджень (Ю. Азаров, С. Гончаренко, Б. Гершунський, В. Загвязінський, В. Кремень, О. Новіков, М. Нікандров); теорії становлення особистості майбутнього вчителя (Г. Васянович, Є. Ільїн, Н. Кузьміна, А. Макаренко, А. Маслоу, О. Щербаков); сутність і психологічні особливості особистості та її розвитку в діяльності (І. Бех, В. Ляудіс, К. Платонов); положення психологічної теорії діяльності (О. Леонтьєв, В. Рибалка, С. Рубінштейн); концепція педагогічної інноватики (Е. Роджерс); концепції професійної підготовки (В. Безпалько, Р. Гуревич, В. Євтух, Н. Ничкало); теорії становлення особистості майбутнього вчителя (Г. Васянович, Є. Ільїн, Н. Кузьміна, А. Макаренко, А. Маслоу, О. Щербаков); теоретичних основ формування майбутнього вчителя (О. Акімова, Ю. Бабанський, І. Зязюн, В. Кан-Калик, В. Сластьонін, В. Сухомлинський, В. Шахов, О. Шестоपालюк); технології підготовки педагога (А. Коломієць, О. Куцевол, А. Литвин, С. Сисоева, П. Сікорський, Г. Тарасенко, І. Шоробура); особистісно орієнтованої підготовки вчителя (О. Пехота, І. Якиманська); компетентнісного підходу (І. Зимняя, М. Козяр, А. Маркова, В. Петрук); педагогічної майстерності (Н. Базилевич, Т. Дмитренко, І. Зязюн, Л. Крамущенко, І. Кривонос, О. Лавріненко, Н. Тарасевич); а також концепції підготовки фахівців фізичного виховання і спорту (М. Віленський, М. Воробйов, М. Видрін, А. Деркач, П. Лєсгафт, Б. Лосін, Є. Приступа, М. Прохорова, Б. Шиян).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що: *вперше* розроблена і впроваджена в практику структурно-функціональна модель формування педагогічної майстерності та обґрунтовані педагогічні умови формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури (удосконалення психолого-педагогічної підготовки студентів шляхом інтегрування всіх її компонентів; системне врахування принципів формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури; застосування комплексу інноваційних технологій у підготовці студентів на пряму «Фізичне виховання»; організація розвивального освітнього середовища ВНЗ галузі ФКіС); *уточнено* концептуальні засади, зміст і структуру поняття «педагогічна майстерність» та особливості її формування у фахівців фізичного виховання і спорту; етапи розвитку (теоретичний, розвивальний, практичний, рефлексивний), критерії та рівні педагогічної майстерності; методи діагностики педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури; *подальшого розвитку* одержали форми, методи і засоби підготовки студентів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін; принципи формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури; технології підготовки студентів на пряму «Фізичне виховання».

Практичне значення дослідження полягає в тому, що *розроблено й впроваджено*: методику формування педагогічної майстерності студентів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін у ВНЗ; експериментальні програми курсів «Основи педагогічної майстерності» та «Педагогіка»; авторський навчально-методичний посібник «Основи педагогічної майстерності вчителів фізичної культури»; методичні рекомендації щодо впровадження інноваційних технологій у підго-

товку студентів напряму «Фізичне виховання». Результати дослідження можуть бути використані для розроблення навчально-методичного забезпечення, вдосконалення нормативної документації ВНЗ галузі ФКіС. Навчально-методичні матеріали можуть застосовуватися у процесі викладання педагогічних дисциплін у ВНЗ та для діагностики рівнів педагогічної майстерності на різних етапах професійної підготовки студентів ВНЗ галузі ФКіС, атестації фахівців фізичного виховання і спорту.

Упровадження результатів дослідження. Наукові положення, навчально-методичні матеріали впроваджено у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка (довідка № 865 від 21.05.2014 р.), Львівському державному університеті фізичної культури (довідка № 518 від 21.05.2014 р.), Рівненському державному гуманітарному університеті (довідка № 65 від 13.05.2014 р.), Херсонському державному університеті (довідка № 01-24/1325 від 15.05.2014 р.).

Апробація результатів дослідження здійснювалася на 12 науково-практичних конференціях, зокрема *міжнародних*: «Молода спортивна наука України» (Львів, 2005, 2006, 2007), «Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи» (Дрогобич, 2011), «Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту на сучасному етапі і шляхи їх вирішення» (Чернігів, 2011), «Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві» (Луцьк, 2012), Міжнародній науковій конференції пам'яті А. М. Лапутіна (Чернігів, 2013), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2014); *всеукраїнських*: «Педагогіка і психологія професійної освіти: науковий пошук, проблеми, перспективи» (Львів, 2013); «Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців» (Львів, 2013), Інтернет-конференції «Гуманітарний всесвіт: люди, ідеї, події» (Львів, 2013); науковій конференції Львівського НПЦ ІПТО НАПН України «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання» (Львів, 2014), науково-методологічному семінарі Львівського НПЦ ІПТО, семінарах і круглих столах викладачів ЛДУФК.

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено у 18 наукових і навчально-методичних публікаціях, з них 10 одноосібних, у тому числі: 7 статей (із них 4 – одноосібних) у провідних наукових фахових виданнях, 1 – в іноземному виданні, 1 навчально-методичний посібник, 1 методичні рекомендації, 2 програми, 6 статей у збірниках наукових праць, 2 тез конференції.

Особистий внесок автора. Всі представлені в дисертації наукові результати дисертантом одержані самостійно. В наукових статтях, підготовлених у співавторстві, авторськими є концептуальні ідеї, положення, висновки, пов'язані з формуванням компонентів педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури. Зокрема, в статті «Вдосконалення загальнопедагогічної підготовки студентів ВНЗ фізкультурного профілю» (співавтор Н. Степанченко) здобувачу належить аналіз функцій і методів загальнопедагогічної підготовки студентів; у статті «Вирішення учбово-педагогічних задач як умова формування педагогічної позиції у студентів ВНЗ фізкультурного профілю» (співавтор Н. Степанченко) авторським внеском є особливості розвитку педагогічної позиції в майбутніх учителів; у статті «Педагогічна позиція як умова формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання» (співавтор В. Соловійов) – здобувачу належить аналіз педагогічної позиції як важливого чинника майстерності вчителя фізичної культури.

Ідеї співавторів у дисертації не використовувалися.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (315 найменувань, із них 9 – іноземними мовами) і 19 додатків. Повний обсяг дисертації складає 273 сторінки, із них 190 сторінок основного тексту, список використаних джерел на 33 сторінках і 50 сторінок додатків. Робота містить 5 таблиць і 15 рисунків на 10 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність, викладено мету, гіпотезу, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, його зв'язок із науковими програмами, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі – *«Теоретичні основи педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури»* – виконано аналіз наукової літератури, визначено основні напрями дослідження, розкрито теоретико-методологічні засади, зміст і структуру педагогічної майстерності, схарактеризовано сучасні концепції підготовки майбутніх учителів у ВНЗ галузі ФКіС; уточнено сутнісно-змістовну характеристику феномена педагогічної майстерності вчителя фізичної культури.

Наукове поняття «педагогічна майстерність» сформувалося в 60-70 рр. ХХ ст. у результаті вагомих наукових досліджень щодо змісту і рівнів педагогічної майстерності, умов її формування й розвитку, взаємозв'язку майстерності та творчості в педагогічній діяльності. В психолого-педагогічній літературі майстерність трактується як: високе мистецтво виконання навчальної діяльності на основі знань, особистісних якостей і педагогічного досвіду, що виявляється в комплексному розв'язанні завдань освіти, виховання, розвитку учнів (Г. Хозяїнов); властивість особистості, сформована в процесі накопичення досвіду як вищий рівень засвоєних професійних умінь в цій галузі на основі гнучких навичок і творчості (К. Платонов); комплекс властивостей особистості, що забезпечує високий рівень самоорганізації професійної діяльності (І. Зязюн, Л. Крамущенко, І. Кривонос, Н. Тарасевич); цілісне професійно-психологічне утворення, що виявляється у високому рівні розвитку знань, умінь, навичок, професійно важливих якостей особистості, забезпечує її успіх у професійній діяльності (В. Сластьонін); результат поєднання достатньою мірою розвинених особистісних характеристик і сформованості системи знань, вмінь і навичок, що забезпечують високий рівень успішності професійної діяльності фахівця (Е. Помиткін).

Педагогічна майстерність – це система, що містить упорядковану сукупність функціонально взаємопов'язаних компонентів, котрі складають специфічне утворення, формування і розвиток якого зумовлює вдосконалення професійно значущих якостей і сприяють професіоналізму вчителя. На підставі аналізу науково-методичної літератури нами визначена й обґрунтована особистісно-діяльнісна структура педагогічної майстерності як динамічна система біологічних і соціальних властивостей, якостей, здібностей. Особистісний компонент включає педагогічний потенціал особистості, ключові та професійні компетенції, особистісну зрілість, загальну педагогічну культуру, індивідуальний стиль, особистісну професійну позицію, самоактуалізацію педагога, а діяльнісний – педагогічні знання, вміння, навички, професійну компетентність, педагогічний досвід, педагогічне мислення, педагогічну техніку, морально-етичну діяльність, інноваторство та творчість. Усі складові педагогічної майстерності виявляються в навчально-виховній роботі, що свідчить про домінування в структурі педагогічної майстерності діяльнісного компоненту, котрий характеризує ступінь оволо-

діння знаннями, вміннями, навичками, здатність їх застосовувати, а також рівень розвитку психічних, емоційних і вольових якостей вчителя.

Модернізація педагогічної освіти, оновлення змісту, організаційних форм і методів підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів зумовлені новою особистісно орієнтованою парадигмою та ідеями неперервної освіти. Теоретичний аналіз переконує, що підготовку вчителя фізичної культури слід будувати на основі сукупності наукових підходів. Системний підхід виконує роль загальнонаукової основи, яка забезпечує вивчення особливостей, природи і функцій педагогічної майстерності шляхом використання системних методів пізнання і перетворення педагогічної дійсності. Діяльнісний підхід є теоретико-методологічною стратегією оптимізації змісту педагогічної майстерності, способів її формування. Особистісно орієнтований підхід дозволяє визначити структуру педагогічної майстерності, виявити основні чинники її розвитку та напрями формування. Аксіологічний підхід націлений на розвиток свідомості вчителя, формування системи його професійно-ціннісних орієнтацій, виражених у мотиваційно-ціннісному ставленні до професійної діяльності. Антропологічний підхід детермінований соціально-гуманітарною сутністю освіти. Орієнтація на розвиток педагога як суб'єкта культури забезпечується культурологічним підходом.

Нова концепція розвитку фізичної культури України актуалізує перегляд утверджених підходів у підготовці майбутніх учителів фізичної культури шляхом оновлення змісту освітнього стандарту, пошуку шляхів підвищення якості підготовки педагогічних кадрів, що передбачає широку теоретичну і практичну підготовленість студентів, інтегративний зв'язок фізичного виховання з широким комплексом природничих і гуманітарних наук. Це потребує модернізації цілей, змісту, форм і методів навчання педагогічних дисциплін, методичного супроводу й упровадження сучасних технологій, розвивальних методів, інноваційних форм організації навчання.

Аналіз сучасного стану показує, що нині важливо впроваджувати в навчальний процес технології, глибоко осмислені з позицій педагогіки, психології, теорії і методики фізичного виховання. Актуальним є обґрунтування дидактичних і методичних принципів використання інновацій, узагальнення накопиченого досвіду, розроблення і застосування технологізованих методик у підготовці фахівців галузі ФКиС. Доцільними є фундаменталізація навчального матеріалу; системна організація процесу пізнання педагогічної дійсності; формування методологічного мислення студентів; актуалізація людинотворчої сутності професійної діяльності вчителів фізичної культури; інтеграція теоретичної та практичної складової педагогічної підготовки. Варто зауважити, що підвищення рівня педагогічної майстерності потребує науково обґрунтованих розробок і цілісної системи заходів, що сприятимуть суттєвому підвищенню ефективності професійної підготовки вчителя фізичної культури.

Теоретичний аналіз проблеми педагогічної майстерності й особливостей професійної підготовки вчителів фізичної культури дозволив нам дати визначення: **педагогічна майстерність** – це інтегративна характеристика професіоналізму вчителя фізичної культури, зумовлена опануванням світоглядних, теоретичних, організаційно-методичних і технологічних засад педагогіки в галузі фізичної культури, спорту та здоров'я людини; засвоєнням умінь і навичок, що дозволяють успішно розвивати ціннісний потенціал фізичної культури та цілеспрямовано використовувати його в освітньому процесі, а також високорозвиненими особистісними якостями (загальнопедагогічною культурою, особистісною зрілістю, індивідуальним стилем, самоактуа-

лізацією), що виражаються в інноваційній, творчій діяльності, педагогічному досвіді, підготовленості до складних ситуацій і вправності в повсякденній навчально-виховній роботі з учнями.

Формування педагогічної майстерності вчителя фізичної культури передбачає комплекс заходів, спрямованих на усвідомлення студентом ролі навчально-професійної діяльності, соціальної значущості своєї професії. Дослідники педагогічної майстерності вважають, що науково-обґрунтована методика її формування передбачає врахування закономірностей становлення особистості майбутнього вчителя та соціально-психологічної структури педагогічної діяльності. Розпочинати формування майстерності доцільно вже на початку навчання у ВНЗ, коли закладається ставлення до обраної спеціальності та усвідомлюється її соціальна сутність. При цьому психолого-педагогічні дисципліни, які мають потужний потенціал в особистісному та професійному розвитку студентів, спрямовуються на виховання світосприйняття майбутнього вчителя, його входження у світ професії. Основою формування педагогічної майстерності є поетапна діяльність викладачів ВНЗ, спрямована на допомогу студентам у пізнанні своїх можливостей, схильності до педагогічної роботи, оволодіння знаннями педагогічної теорії та їх реалізації у практичній діяльності.

У другому розділі – *«Педагогічні умови формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури»* – викладено сукупність умов, за яких відбувається формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури, авторська модель формування педагогічної майстерності, а також шляхи та особливості її реалізації в освітньому процесі ВНЗ.

Педагогічні спостереження і всебічний аналіз сучасних концепцій підготовки майбутніх учителів, а також специфіки навчання фахівців у галузі ФКіС дозволили виявити й обґрунтувати умови формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури у ВНЗ – заходи, що забезпечують підвищення ефективності виховання, навчання та розвитку особистості студента. Цими умовами є:

- удосконалення психолого-педагогічної підготовки студентів шляхом інтегрування всіх її компонентів;
- системне урахування принципів формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури;
- застосування інноваційних технологій у підготовці студентів напряму «Фізичне виховання»;
- організація розвивального освітнього середовища ВНЗ галузі ФКіС.

Удосконалення професійної освіти вчителя фізичної культури потребує визначення оптимальної пропорції психолого-педагогічної, методичної та спортивної підготовки, а також комплексу заходів щодо інтеграції знань, умінь і навичок студентів у процесі навчання. Передусім, це стосується теоретичної та практичної складових педагогічної підготовки майбутніх учителів, що поєднує три взаємозалежні компоненти: фундаментальні знання в галузі педагогіки, специфічні (професійно орієнтовані) знання й уміння, які відображають напрям фізичного виховання і спорту, та диференційовані знання і вміння залежно від спеціалізації та інтересів самих студентів. Забезпечення оптимальних зв'язків загальнопедагогічної підготовки («Психологія», «Педагогіка», «Теорія і методика фізичного виховання», «Основи педагогічної майстерності») із заняттями зі спортивно-педагогічного вдосконалення («Теорія і методика...» за видами спорту) й заняттями, що проводяться на кафедрах спортивно-педагогічних

дисциплін з дисципліни спеціалізації («Теорія і методика обраного виду спорту», «Підвищення спортивної майстерності»), а також з педагогічною практикою є надзвичайно важливим. Кваліфікація вчителя фізичної культури є результатом усієї виконаної ним навчальної, виховної та спортивної роботи.

Ефективність формування педагогічної майстерності студентів на етапі навчання у ВНЗ забезпечується професійно-педагогічною спрямованістю, соціокультурною детермінованістю освітньої діяльності, безперервністю та наступністю педагогічної освіти, єдністю індивідуалізації та диференціації підготовки вчителя тощо. Основними *принципами формування педагогічної майстерності* майбутніх учителів фізичної культури є: цілісність педагогічного процесу; індивідуалізація та диференціація; професійно-педагогічна спрямованість; єдність освітньої та науково-педагогічної діяльності; соціокультурна детермінація підготовки майбутнього вчителя; безперервність та наступність педагогічної освіти; включеність педагога в інноваційну діяльність; імплікація загальної та педагогічної культури; фасилітація; спільна творча діяльність; професійно-педагогічне самовдосконалення.

Завдання формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури у ВНЗ передбачає застосування: елементів *технології розвивального навчання*, *технології проблемного навчання*, *інтерактивних технологій*. Цілісність професійно-педагогічних знань як основа педагогічної майстерності майбутнього фахівця фізичної культури потребує *технології інтегративного навчання*, що передбачає зовнішню та внутрішню, змістову та процесуальну інтеграцію. Важливу роль відіграють *технологія навчально-дослідної роботи* студентів ВНЗ галузі ФКіС і *технологія самовиховання*, що допомагають визначити напрям саморозвитку і сприяють вдосконаленню професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізкультури. Перехід до інформаційного суспільства актуалізує застосування в навчальному процесі *інформаційних технологій*, щоб підготувати студентів ВНЗ галузі ФКіС не лише до використання ІТ, а й до створення на їх основі власних розробок. *Особистісно орієнтовані освітні технології* підготовки майбутніх учителів фізичної культури спрямовані на актуалізацію їхньої педагогічної активності. Комплекс сучасних технологій навчання сприяє формуванню в студентів індивідуального стилю педагогічної діяльності під час професійної підготовки, розкриттю педагогічного потенціалу особистості, а також усвідомленню особистісної професійної позиції, творчому пошуку, самоактуалізації майбутнього педагога.

Розвивальне освітнє середовище ВНЗ галузі ФКіС – це діалектична єдність науково-предметних, творчих і соціальних компонентів. У такому середовищі викладачі та майбутні вчителі фізичної культури творчо використовують свій педагогічний потенціал. Розвивальне середовище оптимізує особистісно-професійне зростання і самовизначення майбутнього вчителя фізичної культури завдяки підвищенню мотивації щодо науково-дослідної, методичної і власне педагогічної професійної діяльності, формування ціннісно-смислової сфери і специфічних властивостей особистості, що трансформуються в професійно важливі якості вчителя.

Три перші умови обов'язкові, але недостатні для вирішення проблеми дослідження. Четверта умова інтегрує чинники впливу сукупності обґрунтованого комплексу умов. Виокремлені умови детермінують вибір форм, методів, засобів і технологій формування педагогічної майстерності студентів ВНЗ галузі ФКіС.

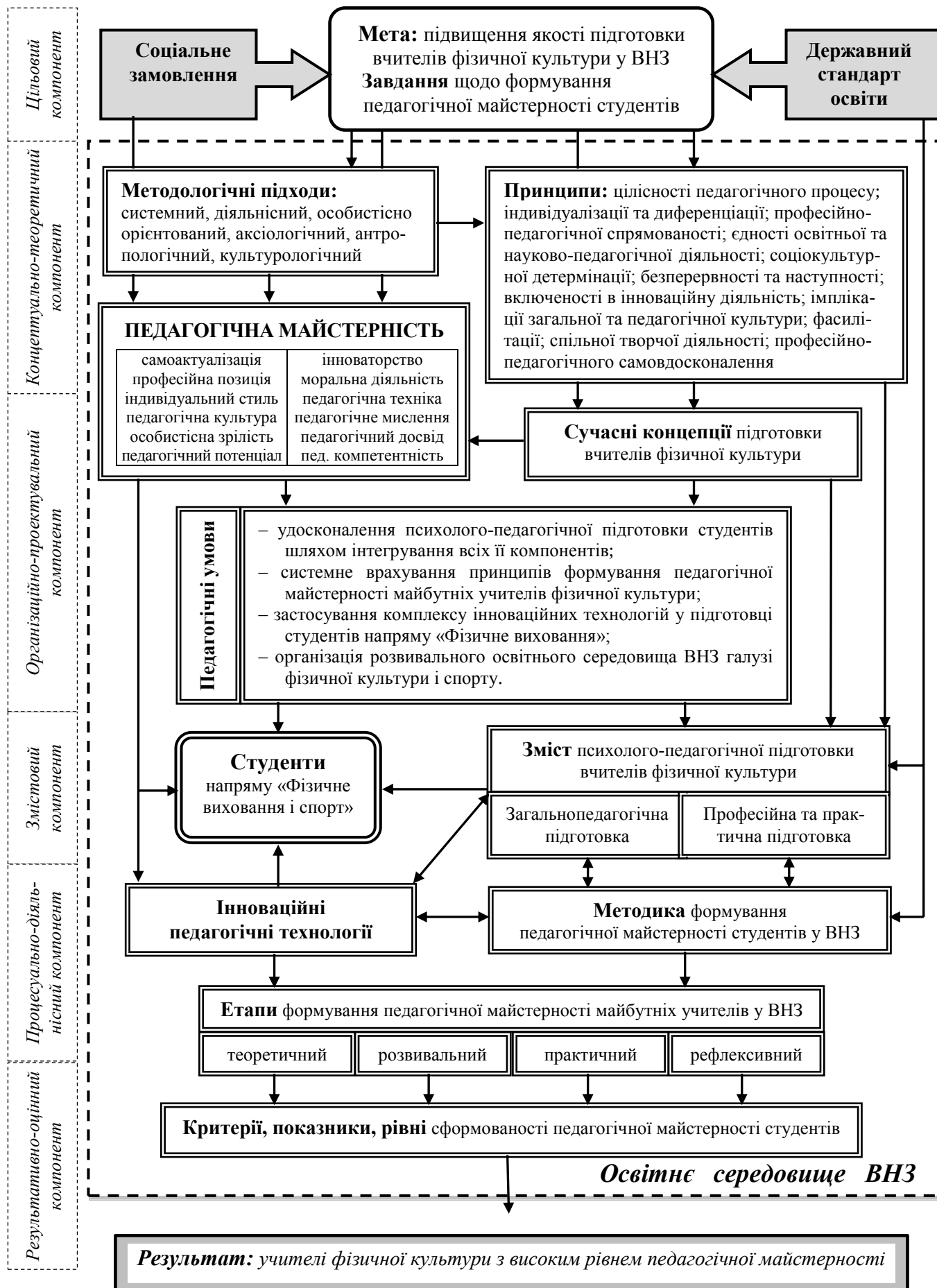

Рис. 1. Модель формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури у ВНЗ

З метою підвищення якості педагогічної освіти нами створена модель формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури у ВНЗ, що передає проєктований процес у формалізованій схемі (рис. 1). Модель враховує: вплив зовнішніх чинників, сучасні педагогічні концепції та специфічні принципи, потребу оновлення змісту і технологій навчання, передбачає контроль і зворотний зв'язок. У ній виокремлені цільовий, концептуально-теоретичний, організаційно-проектувальний, змістовий, процесуально-діяльнісний і результативно-оцінний компоненти.

Цільовий компонент є вихідним, визначає мету, завдання та функції всіх інших складових. *Концептуально-теоретичний* містить методологічні підходи, теоретичні засади і специфічні принципи, що впливали на проєктування системи. В основу *організаційно-проектувального* покладені сучасні концепції підготовки вчителів фізичної культури та структура педагогічної майстерності. *Змістовий компонент* визначається навчальним планом і навчальною програмою з урахуванням соціальних, психологічних та інших вимог. *Процесуально-діяльнісний* ґрунтується на специфіці професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, психолого-педагогічних засадах тощо. *Результативно-оцінний компонент* пов'язаний зі створенням діагностичного апарату, що дозволяє визначити рівень педагогічної майстерності студентів. Теоретична модель є орієнтиром для реалізації методики формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури.

У **третьому розділі** – «Експериментальне дослідження ефективності педагогічних умов формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури» – висвітлено організацію й етапи проведення експерименту, подано результати апробації авторської моделі та педагогічних умов її реалізації, проведено кількісний та якісний аналіз ефективності розробленої методики формування педагогічної майстерності, інтерпретовано статистичну перевірку одержаних даних.

Констатувальний етап експерименту, проведений на початковому етапі дослідження, дав змогу встановити реальний стан сформованості компонентів педагогічної майстерності у випускників ВНЗ галузі ФКіС. Аналіз результатів анкетування студентів (рис. 2) свідчить про те, що майбутні учителі фізичної культури на достатньому рівні володіють комунікативними, значно менше – організаційними вміннями, недостатньо – конструктивними та проєктувальними і найменше – гностичними вміннями.

Тривале спостереження дозволило виявити причини недостатньої сформованості компонентів педагогічної майстерності в студентів ВНЗ галузі ФКіС: слабко виражену мотивацію студентів до педагогічної діяльності; недостатню орієнтацію на ґрунтовне осмислення засвоєваних знань і зв'язок із майбутньою педагогічною діяльністю; недостатнє включення студентів у практичну діяльність тощо. Результати констатувального дослідження свідчать про доцільність пошуку шляхів підвищення якості педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін у ВНЗ.

Оскільки педагогічна майстерність – це єдина система всіх компонентів, у ВНЗ необхідно використовувати відповідно розроблену методику формування кожного з них з урахуванням їх взаємозумовленості та взаємозв'язку. Основними методами навчання є ті, що дозволяють надати освітній діяльності усвідомленості, істотно підвищити мотивацію навчання; освітній процес у цих випадках переходить на якісно вищий рівень, актуалізується розвиток особистісних здібностей кожного студента.

Для цього на практичних заняттях доцільно організовувати навчальну діяльність в режимі діалогу, дискусій, спільного пошуку, співпраці, колективно розподіленої роботи, роботи в мікрогрупах; використовувати організаційні форми, методи та прийоми, що сприяють розвитку пізнавальних здібностей і педагогічної майстерності студентів. До найбільш ефективних відносимо взаємопов'язані навчально-практичні завдання, що ведуть до зростання рівня самостійності та творчості майбутніх учителів фізичної культури.

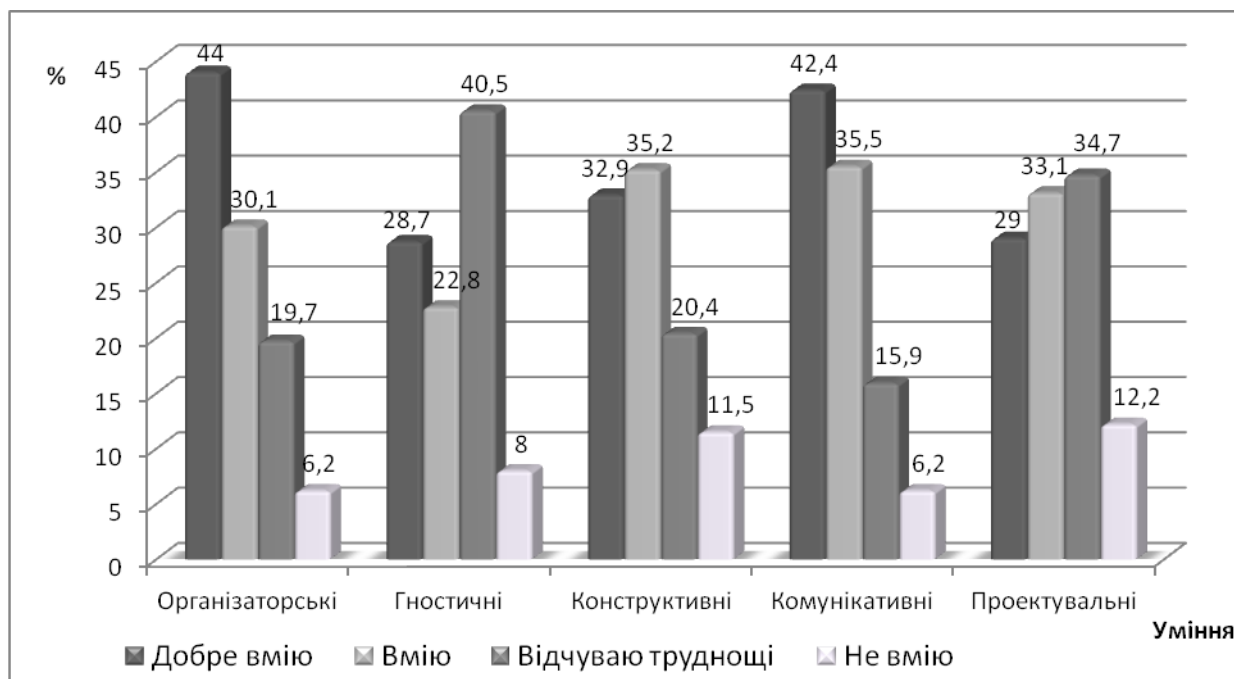

Рис. 2. Самооцінка сформованості педагогічних умінь студентами ЛДУФК

Базуючись на змісті та структурі педагогічної майстерності, ми виокремили три групи занять з різною спрямованістю, що доповнюють одна іншу. Перша група зорієнтована на самопізнання студентами своїх можливостей, здібностей, потреб, схильності до педагогічної діяльності. Інша передбачає використання завдань, спрямованих на пізнання педагогічної діяльності, її закономірностей і шляхів їх реалізації. Третя група передбачає розвиток студентами свого педагогічного потенціалу за допомогою використання професійно-педагогічних компетенцій для розв'язання освітніх завдань. Крім того, методика формування педагогічної майстерності студентів ґрунтується на відповідних вимогах до викладача.

Як свідчать результати формувального експерименту, використання запропонованої методики вивчення педагогічних дисциплін підвищує якість навчання на всіх етапах формування педагогічної майстерності в майбутніх учителів фізичної культури. Кількісний аналіз розподілу студентів контрольної та експериментальної груп за чотирма рівнями розвитку педагогічних знань і вмінь на початку і наприкінці експерименту (рис. 3) засвідчив більшу кількість студентів експериментальної групи на середньому (41,9%) і високому (32,8%) рівнях порівняно з контрольною групою (34,3% і 18,6% відповідно). Обчислення критерію χ^2 виявило суттєві відмінності між контрольною та експериментальною групами наприкінці експерименту, з імовірністю 0,99. Якісний аналіз також підтвердив більше підвищення рівня знань в експериментальній групі (з 7,7 до 11,1 бала), ніж у контрольній (з 7,6 до 9,2). В експериментальній групі більшість студентів (>50%) проявляли творчість та оригіналь-

ність у виконанні навчально-практичних завдань. 20% студентів, що раніше виконували роль пасивних спостерігачів, стали активнішими в роботі.

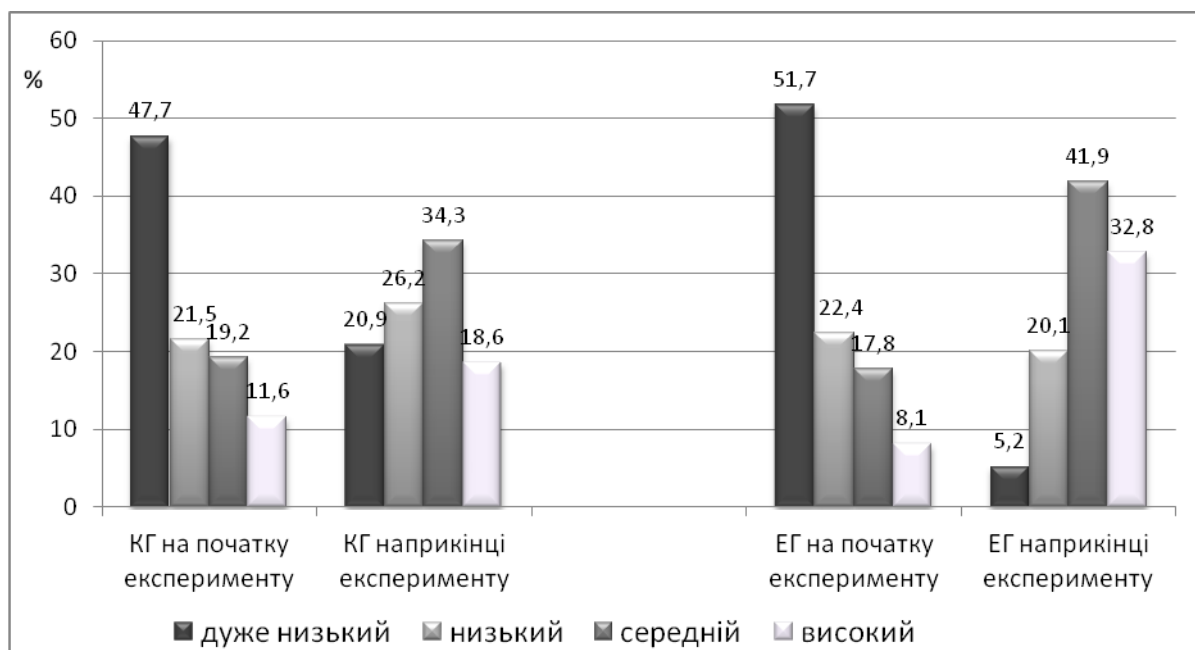

Рис. 3. Порівняльний аналіз студентів КГ і ЕГ за рівнями педагогічних знань і вмінь на початку і наприкінці формувального експерименту

Виявлено, що середня оцінка виконуваних студентами навчальних завдань в експериментальній групі зростає швидше, ніж у контрольній. Оцінювання педагогічної практики теж показало, що в студентів експериментальної групи рівень розвитку педагогічних умінь і практичних навичок вищий, ніж у студентів контрольної групи. Вони здатні глибоко осмислювати закономірності процесу навчання, прийому та методи навчання, виховання, організації навчально-виховної роботи, усвідомлювати свої можливості та реалізувати їх у практичній педагогічній діяльності, виявляючи більше творчості під час вирішення педагогічних завдань. Цьому сприяло застосування технологій, спрямованих на формування педагогічної майстерності.

Вимірювання розвитку професійно-педагогічних умінь на заняттях з курсу «Теорія і методика фізичного виховання» на 4-му курсі навчання теж засвідчило позитивну динаміку експериментальної групи за всіма групами вмінь. Найвищими є результати за організаційними, проектувальними та гностичними вміннями, що фактично досягають результатів педагогів-практиків зі стажем роботи від 5 до 10 років. У контрольній же групі значного зростання рівня професійних умінь не спостерігалося за жодним із показників. При цьому обчислення t -критерію ($t=-4,52$, $p=0,01$) показало статистичну достовірність одержаних результатів.

Проведені експериментальні дослідження виявили ефективність розробленої методики формування педагогічної майстерності в студентів ВНЗ галузі ФКіС. Вона розвиває схильність до освітньої діяльності, сприяє розкриттю педагогічного потенціалу студентів, розвитку педагогічних здібностей, становленню гуманістичної позиції, орієнтує майбутніх учителів на подальший саморозвиток педагогічного мислення й педагогічної техніки, формує необхідні професійно значущі якості. Отже, мета дослідження досягнута, поставлені завдання повністю виконані.

ВИСНОВКИ

1. Сучасна педагогічна наука характеризується пошуком інновацій, спрямованих на формування і розвиток цілісної, творчої, вільної особистості, здатної до соціалізації, адаптації й самореалізації в суспільстві. Підготовку вчителя нині розглядають як процес становлення його особистості, розвитку загальної та професійно-педагогічної культури і формування основ педагогічної майстерності, що гарантує випускнику якість виконання майбутньої професійної діяльності. Педагогічна майстерність – це вищий рівень педагогічної діяльності, що виявляється у творчості вчителя, постійному вдосконаленні мистецтва навчання, виховання й розвитку учнів. Структура педагогічної майстерності включає особистісні (педагогічний потенціал, ключові та професійні компетенції, особистісну зрілість, загальну педагогічну культуру, індивідуальний стиль, особистісну професійну позицію, самоактуалізацію педагога) та діяльнісні (педагогічні знання, вміння, навички, професійну компетентність, педагогічний досвід, педагогічне мислення, педагогічну техніку, морально-етичну діяльність, інноваторство та творчість) компоненти. Ці складові взаємодоповнюють-ся на всіх рівнях підготовки педагога.

Своєрідність структурних компонентів педагогічної майстерності, зокрема професійних умінь та якостей майбутніх учителів фізичної культури, потребує застосування системного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, аксіологічного, антропологічного та культурологічного підходів.

2. Цілеспрямоване формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури є ефективним, якщо зміст їхньої професійної підготовки набуває системного характеру, спрямований на комплексне вирішення актуальних завдань професійного становлення особистості студента, розвиток та інтеграцію його педагогічного потенціалу, спортивно-професійного вдосконалення, професійно-педагогічних знань, умінь, навичок і досвіду практичної діяльності. Завдання професорсько-викладацького складу ВНЗ у контексті становлення і розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури – сформулювати в них професійно важливі якості: науковий світогляд, моральну свідомість, естетичні погляди; емоційно-чуттєву, інтелектуальну та волюву активність; загальнофізичну, психофізіологічну готовність; педагогічний такт, стиль і манеру поведінки; володіння актуальними психолого-педагогічними знаннями, вміннями організовувати фізкультурно-оздоровчу роботу, заняття з фізичного виховання, брати участь у науково-дослідній роботі, творчому педагогічному пошуку; здатність до постійного самовдосконалення.

Спрямована на це оптимізація підготовки майбутніх учителів у ВНЗ галузі фізичної культури і спорту потребує наукового обґрунтування змін організаційно-педагогічної структури управління навчальним процесом, його форм і методів, що мають застосовуватися у процесі реформування вищої освіти.

3. Цілісний аналіз теорії і практики педагогічної освіти у ВНЗ галузі ФКиС дозволив обґрунтувати умови формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури:

- *Удосконалення психолого-педагогічної підготовки студентів шляхом інтегрування всіх її компонентів забезпечує органічний зв'язок між засвоєнням теоретичних знань і формуванням на їх основі практичних умінь, використання знань під час педагогічної практики, оптимальну пропорцію психолого-педагогічної, методичної*

та спортивної підготовленості випускників, а також комплекс заходів щодо інтеграції знань, умінь і навичок у процесі навчання.

- *Системне врахування принципів формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури* полягає у проектуванні особистості вчителя та виховання його творчої індивідуальності на основі сукупності принципів, що забезпечують оптимальне поєднання традиційних та інноваційних підходів щодо формування та гармонійного розвитку професіоналізму.

- *Застосування комплексу інноваційних технологій у підготовці студентів напряму «Фізичне виховання»* передбачає використання технологій розвивального, проблемного, інтегративного навчання, інтерактивних, інформаційних, навчально-дослідної роботи, самовиховання тощо, що в сукупності дозволяють досягнути вищого рівня навчання й виховання майбутніх учителів фізичної культури.

- *Організація розвивального освітнього середовища ВНЗ галузі ФКіС* спирається на діалектичну єдність взаємопов'язаних матеріальних і соціально-духовних чинників, властивих процесу розвивального особистісно орієнтованого навчання, що потребують інновацій і непрямих методів управління освітнім процесом, забезпечують самоактуалізацію та творчу самореалізацію студентів.

4. Розроблена й апробована модель формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури забезпечує взаємодію всіх елементів освітнього середовища ВНЗ галузі ФКіС; відображає методологічні та психолого-педагогічні засади формування педагогічної майстерності, педагогічні цілі, завдання, пріоритети організації та здійснення цього процесу, а також його розвитку в межах навчального закладу; має риси багатофакторної структурно-функціональної моделі, яка з достатньою точністю відтворює основні властивості системи формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури у ВНЗ.

Ця модель може застосовуватися як інструмент оптимізації освітнього процесу з метою підвищення рівня професійної майстерності майбутніх учителів фізичної культури та дозволяє прогнозувати результати модернізації освітнього середовища ВНЗ. Модель містить: структуру педагогічної майстерності; сучасні концепції підготовки вчителів фізичної культури; зміст психолого-педагогічної підготовки; методику формування педагогічної майстерності студентів; інноваційні педагогічні технології; етапи, критерії, показники та рівні сформованості педагогічної майстерності студентів у ВНЗ галузі ФКіС.

5. Відповідно до складових педагогічної майстерності та обґрунтованих педагогічних умов розроблена методика формування педагогічної майстерності студентів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін, що передбачає:

- розвиток педагогічного потенціалу фахівців з фізичного виховання і спорту як процес безперервного підвищення рівня професійної підготовки протягом усього навчання у ВНЗ;
- ефективне формування професійних знань і вмінь шляхом застосування елементів технологій розвивального навчання та включення студентів у практичну діяльність, яка моделює діяльність учителя-практика;
- формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя через опанування умінь ефективно вирішувати педагогічні ситуації;
- розвиток педагогічного мислення за допомогою підвищення вимог до самовиховання і критичного самооцінювання в навчальному процесі;
- формування індивідуального стилю професійної діяльності на основі навчальної діяльності, аналогічної професійній, і відповідно до особистісних потреб студентів.

Результати педагогічного експерименту показали, що запропонована на основі моделі та педагогічних умов методика формування педагогічної майстерності студентів є дидактично доцільною та ефективною. Експериментально доведено суттєве покращення якості навчання у ВНЗ галузі ФКіС у результаті комплексного, інтегрованого розвитку всіх компонентів педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури. Суттєво зростає кількість студентів експериментальної групи на середньому (41,9%) і високому (32,8%) рівнях розвитку педагогічних знань і вмінь, істотно підвищується ступінь їхньої активності, творчості й оригінальності у навчанні, вміння приймати оптимальні рішення, здатність розвивати нові ідеї тощо.

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує всіх завдань покращення якості підготовки педагогів галузі фізичного виховання і спорту. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням діагностичних програм і методик відстеження та коригування процесу формування готовності студентів ВНЗ галузі ФКіС, корекції педагогічної діяльності та напрямів розвитку майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки. Подальших досліджень потребує також алгоритмізація процесу побудови індивідуальної освітньої траєкторії студентів, майбутніх учителів фізичної культури, проблема виявлення перепон, які заважають розкриттю потенційних можливостей особистості та розвитку її професійно-педагогічних здібностей.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Матвійчук Т. Ф. Формування і виховання студента як суб'єкта фізичної культури / Т. Ф. Матвійчук // Науково-педагогічні проблеми фізичної культури : науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. — К., 2011. — Вип. 13. — С. 362—366.
2. Степанченко Н. І. Вдосконалення загальнопедагогічної підготовки студентів ВНЗ фізкультурного профілю / Н. І. Степанченко, Т. Ф. Матвійчук // Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту на сучасному етапі і шляхи їх вирішення : Вісник Чернігівського держ. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. Серія Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. — Чернігів : 2011 — Вип. 86, т. 2. — С. 439—441.
3. Матвійчук Т. Ф. Формування педагогічної позиції у майбутніх спортивних педагогів / Т. Ф. Матвійчук // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. праць. — Луцьк : ЛНУ імені Лесі Українки, 2012. — № 3 (19). — С. 84—88.
4. Степанченко Н. І. Вирішення учбово-педагогічних задач як умова формування педагогічної позиції у студентів ВНЗ фізкультурного профілю / Н. І. Степанченко, Т. Ф. Матвійчук // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми в фізичному вихованні та спорті : зб. наук. пр. / під ред. Єрмакова С. С. — Харків : 2012. — № 7. — С. 99—102.
5. Матвійчук Т. Ф. Критерії та рівні сформованості педагогічної позиції у майбутнього вчителя фізичної культури / Т. Ф. Матвійчук // Актуальні проблеми сучасної біомеханіки фізичного виховання та спорту : Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Серія Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. — Чернігів : 2013. — Вип. 112, т. 2. — С. 186—190.
6. Матвійчук Т. Ф. Педагогічна позиція як умова формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання / Т. Ф. Матвійчук, В. Ф. Соловйов // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фа-

хівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. — Вип. 39. — К. ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. — С. 328—332.

7. Матвійчук Т. Ф. Уровни проявления педагогического мастерства учителей физкультуры Украины / Татьяна Матвійчук // Modern Science — Moderní věda : scientific journal. — Praha : SRIED. — 2014. — № 2. — Р. 131—137.

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. Матвійчук Т.Ф. Соціально-психологічна адаптація студентів ЛДУФК до умов навчання у ВНЗ / Т.Ф. Матвійчук // Особистість в екстремальних умовах : зб. тез IV наук.-практ. конф. — Львів : ЛДУ БЖД, 2011. — С. 116—120.

9. Матвійчук Т. Ф. Загальнопедагогічна підготовка студентів в структурі психолого-педагогічних дисциплін / Т. Ф. Матвійчук // Особистість в екстремальних умовах : зб. тез V наук.-практ. конф. — Львів : ЛДУБЖД, 2012. — С. 146—147.

10. Матвійчук Т. Ф. Упровадження інноваційних технологій у підготовці студентів напряму «Фізичне виховання» : метод. рекомендації / Т. Ф. Матвійчук ; ЛДУФК. — Львів : СПОЛОМ, 2013. — 36 с.

11. Матвійчук Т. Ф. Основи педагогічної майстерності вчителів фізичної культури : навч.-метод. посібник для ВНЗ / Т. Ф. Матвійчук. — Львів, СПОЛОМ, 2014. — 82 с.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

12. Степанченко Н. Соціально-психологічна адаптація старшокласників до учнівського колективу училища фізичної культури (на прикладі Львівського училища фізичної культури) / Н. Степанченко, Т. Матвійчук // Молода спортивна наука України : зб. наук. статей. — Вип. 9. — Львів, 2005. — Т. 3. — С. 280—285.

13. Баклицька О. П. Я. І. Цурковський — дослідник духовного потенціалу особистості / О.П. Баклицька, Т.Ф. Матвійчук // Науковий світ. — 2005. - № 5. — С. 26—27.

14. Матвійчук Т. Індивідуально-психологічні особливості старшокласника та їх вплив на соціально-психологічну адаптацію в колективі / Т. Матвійчук, А. Окопний. // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. — Вип. 10 : у 4-х т. — Львів : НВФ «Українські технології», 2006. — Т. 4. — С. 154—159.

15. Зварищук О. Формування цінності “Високий рівень фізичного стану” — одна із складових виховання відповідальності старшокласників за свій фізичний стан / О. Зварищук, Т. Матвійчук // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. — Вип. 11 : у 5-х т. — Львів: НВФ «Українські технології», 2007. — Т. 4. — С. 207—210.

16. Баклицька О. П. Ярослав Іванович Цурковський та його вклад у вітчизняну психологічну науку / О. П. Баклицька, Т. Ф. Матвійчук // Спортивна наука України. Науковий вісник Львівського державного університету фізичної культури : зб. наук. праць з галузі фіз. культури та спорту. — Вип. №1 (16). — 2008. — С. 51—56.

17. Матвійчук Т. Ф. Педагогіка : програма нормативної навчальної дисципліни підготовки бакалаврів напряму 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» / Т. Ф. Матвійчук. — Львів : ЛДУФК, 2012. — 16 с.

18. Матвійчук Т. Ф. Основи педагогічної майстерності : програма нормативної навчальної дисципліни підготовки бакалаврів напряму 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» / Т. Ф. Матвійчук. — Львів : ЛДУФК, 2012. — 12 с.

АНОТАЦІЇ

Матвійчук Т. Ф. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання у процесі професійної підготовки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, Вінниця, 2015.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню проблем удосконалення професійної підготовки бакалаврів фізичного виховання і спорту, вчителів фізичної культури шляхом формування їхньої педагогічної майстерності у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін у ВНЗ.

На основі аналізу методологічних і психолого-педагогічних аспектів професійної підготовки фахівців у галузі фізичного виховання, а також теоретичного аналізу досліджень педагогічної майстерності обґрунтовано зміст і структуру наукового поняття «педагогічна майстерність», розкрито специфіку формування педагогічної майстерності вчителів фізичної культури. З'ясування вимог до професійно-педагогічної підготовки учителів фізичної культури дозволило запропонувати критерії, компоненти і методи її оцінювання у процесі професійної підготовки у ВНЗ.

Визначено концептуальні основи, обґрунтовані педагогічні умови, розроблена та впроваджена структурно-функціональна модель формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури; викладено методику її формування у студентів із застосуванням інноваційних технологій навчання у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін у ВНЗ галузі фізичної культури і спорту.

Пропонуються шляхи вдосконалення форм, методів і засобів загальнопедагогічної підготовки студентів; принципи формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури; інноваційні технології в підготовці студентів на пряму «Фізичне виховання».

Ключові слова: педагогічна майстерність, психолого-педагогічні дисципліни, учитель фізичної культури, професійна підготовка, вищі навчальні заклади, фізична культура і спорт.

Матвийчук Т. Ф. Формирование педагогического мастерства будущих учителей физического воспитания в процессе профессиональной подготовки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Министерство образования и науки Украины, Винница, 2015.

Диссертационная работа посвящена исследованию проблем совершенствования профессиональной подготовки бакалавров физического воспитания и спорта, учителей физической культуры путем формирования их педагогического мастерства в процессе изучения психолого-педагогических дисциплин в вузе. На основании положений системного, деятельностного, личностно ориентированного, аксиологического, антропологического и культурологического подходов и психолого-педагогических аспектов подготовки специалистов в области физического воспитания, а также теоретического анализа исследований обосновано содержание и струк-

тура научного понятия «педагогическое мастерство», раскрыта специфика формирования педагогического мастерства учителей физической культуры.

Изучение основных компонентов деятельности учителя физической культуры позволило определить оптимальную структуру его знаний, выявить и классифицировать профессионально значимые умения, соотнесенные со способностями и психологическими качествами, установить особенности творческого решения специфических педагогических задач. В структуре мастерства учителя физической культуры выделены личностные и деятельностные компоненты. На основе изучения требований к профессионально-педагогической подготовленности учителей физической культуры предложены критерии, этапы и методы ее оценки в процессе профессиональной подготовки в вузе.

Целостный анализ предложенной структуры и реального процесса профессиональной подготовки позволил выявить необходимые условия формирования педагогического мастерства будущих учителей физической культуры в вузе: усовершенствование общепедагогической подготовки студентов путем интегрирования всех ее компонентов; системный учет принципов формирования педагогического мастерства будущих учителей физической культуры; применение комплекса инновационных технологий подготовки студентов направления «Физическое воспитание»; организация развивающей образовательной среды вуза отрасли физической культуры и спорта. Внедрение обоснованных педагогических условий в практику подготовки будущего учителя физической культуры, предоставление возможности овладеть способами анализа и реализации актуальных профессиональных задач, создание благоприятной развивающей среды для осмысления теоретически усвоенных и эмпирически наработанных методов, существенно повышают эффективность процесса подготовки педагогических кадров.

Комплексный анализ теории и практики профессиональной подготовки учителя физической культуры в высшей школе отрасли физической культуры и спорта позволил обосновать, разработать и экспериментально проверить модель формирования педагогического мастерства будущих учителей физической культуры. Многофакторная структурно-функциональная модель отображает методологические и психолого-педагогические основы формирования педагогического мастерства, педагогические цели, задачи, приоритеты и условия организации и осуществления этого процесса в рамках учебного заведения; достаточно точно передает основные свойства системы формирования педагогического мастерства будущих учителей физической культуры в вузе. Разработанная модель включает: структуру педагогического мастерства; современные концепции подготовки учителей физической культуры; содержание их психолого-педагогической подготовки; методику формирования педагогического мастерства студентов; инновационные педагогические технологии; этапы, критерии, показатели и уровни сформированности педагогического мастерства студентов в вузах отрасли физической культуры и спорта.

В соответствии с выделенными компонентами педагогического мастерства разработана методика его формирования в процессе изучения психолого-педагогических дисциплин. Она предусматривает: развитие педагогического потенциала путем непрерывного повышения уровня профессиональной подготовки в течение всего обучения в вузе; формирование профессиональных знаний и умений на основе применения элементов технологий развивающего обучения и включения в практиче-

скую деятельность; формирование профессионально-педагогической компетентности в процессе решения педагогических ситуаций; развитие педагогического мышления посредством самовоспитания и критической самооценки; формирование индивидуального стиля при помощи учебной деятельности, являющейся аналогом профессиональной и отвечающей личностным потребностям студентов. Разработанное научно-методическое обеспечение предоставляет новые возможности для активизации учебно-познавательной деятельности будущих учителей с установкой на творчество и постоянное самосовершенствование, обеспечивает становление их педагогической позиции, побуждает к применению инноваций в физическом воспитании учащихся. Реализованный подход дает возможность подготовить учителей физической культуры в соответствии с требованиями информационного общества, сформировать у них педагогическое мышление, умение принимать оптимальные решения, исполнять роль исследователя, способность развивать новые идеи и т.п.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, психолого-педагогические дисциплины, учитель физической культуры, профессиональная подготовка, высшие учебные заведения, физическая культура и спорт.

Matvijchuk T. Formation of Pedagogical Mastery of Future Teachers of Physical Education in the Process of Professional Training. – Manuscript copyright.

Dissertation for the degree of PhD in Pedagogy, major 13.00.04 – Theory and methodology of professional education. – Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskiy, Ministry of Education and Science of Ukraine, Vinnytsia, 2015.

The thesis is devoted to the problems of improving the professional Bachelor of Physical Education and Sports, Teacher of Physical Education by forming their pedagogical mastery in the study of psychological and pedagogical disciplines in the university.

Based on the analysis of methodological and psycho-pedagogical aspects of professional training in the field of physical education and theoretical analysis studies pedagogical mastery reasonably content and structure of the scientific concept of “pedagogical mastery”, reveals the specifics of pedagogical mastery of teachers of physical culture. Clarification of requirements for professional pedagogical training teachers of physical education has allowed proposing criteria, components, and methods of assessment during vocational training in the university.

The conceptual foundations, substantiated pedagogical conditions, developed and implemented structural and functional model of formation of pedagogical mastery of teachers of physical education; the method of development of students using innovative learning technologies in the study of psychological and pedagogical disciplines in sports and teaching university.

Ways of improving the forms, methods and means of general training of students in the study of psychological and pedagogical disciplines; principles of formation and development of pedagogical mastery of teachers of physical education; innovative technology for students in «Physical Education».

Keywords: pedagogical mastery, psychological and pedagogical disciplines, teacher of Physical Education, professional training, higher education physical establishments, physical culture and sports.

Підписано до друку 20.02.2015. Формат 60х84/16

Гарн. Times New Roman. Папір офсетний № 1.

Ум. друк. арк. 0,9.

Зам. № 20/02. Наклад 100 прим.

Друк ФОП Корпан Б.І.

Львівська обл., Пустомитівський р-н., с Давидів, вул. Чорновола 18

Ел. пошта: bkorpan@ukr.net, тел. (067) 67-44-446

Код ДРФО 1948318017, Свідоцтво фізичної особи-підприємця:

В02 № 635667 від 13.09.2007